

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ

APPLICATION OF THE LIMITATION PERIOD DURING THE QUARANTINE

Гордієнко Т.О., старший викладач кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглядаються актуальні питання застосування позовної давності в період карантину, запровадженого у зв'язку з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Важливість теми роботи пояснюється відсутністю досвіду регламентації застосування позовної давності в умовах пандемії, тривалість якої не може бути прогнозована, необхідністю дотримання збалансованих підходів в реалізації права на судовий захист та застосуванні обмежувальних заходів, спрямованих на недопущення поширення інфекційної хвороби.

Розгляд теми здійснено на основі загальнотеоретичних положень про позовну давність, як самостійний інститут цивільного права, функціями якого є забезпечення правової визначеності та підвищення ефективності судового доказування.

Автором проаналізовано правове значення продовження строку позовної давності на період карантину з огляду на теоретичну обґрунтованість та практичну доцільність таких заходів.

Під час написання статті використано наукові роботи з теми дослідження, матеріали судової практики.

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок про недостатню ефективність запровадженого механізму продовження строку позовної давності, оскільки його реалізація призвела до невиправданого збільшення тривалості позовної давності та, як наслідок, неможливості виконання функцій цього правового інституту.

З метою втілення принципу пропорційності і досягнення розумного балансу прав та інтересів учасників цивільних і господарських правовідносин, запропоновано виключити положення про продовження строку позовної давності на період карантину і встановити конкретний строк звернення до суду з вимогами, для яких позовну давність було продовжено раніше, а після закінчення такого пільгового періоду розглядати карантинні обмеження як поважну причину пропуску строку позовної давності в кожному конкретному випадку на основі поданих до справи доказів.

Ключові слова: позовна давність, карантин, COVID-19, позов, суд, продовження строку позовної давності, строк, термін.

The article considers topical issues of the application of the statute of limitations during the quarantine period introduced in connection with the spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by the coronavirus SARS-CoV-2. The importance of the topic is explained by the lack of experience in regulating the application of the statute of limitations in a pandemic, the duration of which cannot be predicted, the need to maintain balanced approaches in exercising the right to judicial protection and restrictive measures to prevent the spread of infectious disease.

Consideration of the topic is carried out on the basis of general theoretical provisions on the statute of limitations, as an independent institution of civil law, whose functions are to ensure legal certainty and increase the effectiveness of judicial evidence.

The author analyzes the legal significance of extending the statute of limitations for the quarantine period based on the theoretical validity and practical feasibility of such measures.

In writing the article used scientific work on the topic of research, case law.

Based on the results of the analysis, it was concluded that the introduced mechanism for extending the statute of limitations is ineffective, as its implementation has led to an unjustified increase in the statute of limitations and, consequently, the inability to perform the functions of this legal institution.

In order to implement the principle of proportionality and achieve a reasonable balance of rights and interests of participants in civil and commercial relations, it is proposed to exclude the provision of extension of the statute of limitations for quarantine and set a specific deadline for recourse to the court. Such a grace period to consider quarantine restrictions as a valid reason for missing the statute of limitations in each case on the basis of the evidence submitted to the case.

Key words: statute of limitations, quarantine, COVID-19, claim, court, extension of the statute of limitations, time, term.

Постановка проблеми. На початку 2020 року перед людством повстала невідома раніше загроза – поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. У зв'язку із стрімким зростанням кількості виявлених випадків хвороби в світових масштабах, 11.03.2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) визнала спалах захворюваності пандемією. Керівництвом ВООЗ було зазначено, що це не просто криза охорони здоров'я, а криза, що торкнеться кожного сектору життя. Відповідно, необхідною є розробка країнами стратегії попередження поширення інфекції [1]. Однак ВООЗ наголосила, що всі країни мають знайти правильний баланс між захистом здоров'я людей і мінімізацією проблем в економіці та соціальній сфері, не забуваючи про дотримання прав людини.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» (назва в редакції, чинній на дату прийняття) від 11.03.2020 р. № 211 з 12.03.2020 р. по 03.04.2020 р. на території України встановлено карантин. В подальшому термін його дії неодноразово продовжувалася, наразі діє адаптивний карантин і прогнозувати час його скасування доволі складно.

Запровадження карантинних заходів обумовило внесення змін до норм матеріального та процесуального права.

Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX (набрав чинності з 02.04.2020 р.) Прикінцеві та перехідні положення Цивільного кодексу України доповнено п. 12, відповідно до якого під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені ст. ст. 257, 258, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 цього Кодексу, продовжуються на строк дії такого карантину [2]. Приймаючи до уваги тривалість дії обмежувальних заходів та наявний досвід функціонування судової системи в умовах пандемії, актуальним є питання застосування позовної давності в період карантинних обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут позовної давності протягом тривалого часу є предметом спеціальних наукових досліджень. Аналізу правової природи та призначення позовної давності приділено увагу в роботах П. Гуйвана, В. Романюк, О. Шовкової та інших вчених. Практичні аспекти застосування позовної давності розглядалися О. Горещьким, Є. Морозовим, І. Новиковим, А. Сербіною, В. Цікалом та іншими

науковцями. Водночас, питання застосування позовної давності в період карантину проаналізовані недостатньо, що пояснюється відсутністю досвіду запровадження таких заходів. У цьому напрямку заслуговують на увагу роботи Б. Шабаровського, в яких виділено недоліки законодавчої техніки та обумовлені ними проблемні питання застосування судами приписів п. 12 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України. На думку автора, науково-практичні аспекти застосування позовної давності в умовах карантину потребують більш детального опрацювання як з точки зору теоретичного аналізу суті та призначення позовної давності, так і з точки зору практичної необхідності та доцільності її продовження.

Мета роботи – аналіз застосування позовної давності в період дії карантинних обмежень, обумовлених поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19).

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 256 Цивільного кодексу України позовною давністю є строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [3].

Позовна давність визначається як строк, протягом якого особа, право якої порушено, може вимагати примусового здійснення або захисту свого цивільного права чи інтересу шляхом подачі позовної заяви до суду [4, с. 167].

Цікавим є поняття давності, наведене в Цивільному кодексі Франції. Відповідно до ст. 2219 Кодексу давність є засобом набуття прав або погашення зобов'язань в силу спливу певного строку та за наявності умов, передбачених законом [5, с. 632]. Таке визначення, вочевидь, охоплює не лише позовну давність, а й набувальну.

За своєю правовою природою позовна давність розглядається як юридичний факт, що встановлює правові наслідки, визначає строки для захисту порушеного матеріального права або інтересу за допомогою примусових заходів, що застосовуються до боржника.

Як зазначає П. Гуйван, у разі реалізації суб'єктивного права особи на судовий захист темпоральна визначеність полягає в чіткому дотриманні встановлених координат, у межах яких перебуває правова можливість задіяння державного компетентного органу для примусового захисту порушених матеріальних прав. Надане законодавством України право на судовий захист обмежене строками давності, що встановлюють максимальний період, протягом якого особа може здійснити своє захисне право [6, с. 26].

Основною причиною запровадження позовної давності є задоволення певного публічно-правового інтересу. Суспільство потребує визначеності та порядку, зокрема, у відносинах між учасниками цивільного обігу. Існування нічим необмеженого в часі повноваження стосовно застосування примусу до боржника, який не виконав свого обов'язку, якраз і позбавляє соціум такої визначеності, а це, у свою чергу, викликає його протест. Отож давність, забезпечуючи вказаний порядок, стимулює уповноважену особу до активних дій щодо реалізації належного їй права під загрозою його втрати. Саме так, спонукаючи праволоділця до своєчасного звернення до суду з метою реалізації належного йому матеріального права, задовольняється публічний інтерес у впорядкованості суто приватних відносин [6, с. 27].

Позовна давність також розглядається як інструмент забезпечення обґрунтованості та справедливості судових рішень, позаяк із спливом часу відбувається втрата чи застарівання доказів. Згідно з висновками Європейського суду з прав людини застосування строків позовної давності має кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів, та запобігати несправедливості, яка може статися в разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що мали місце у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовір-

ність і повноту із плином часу (п. 570 рішення ЄСПЛ від 20.09.2011 р. за заявою № 14902/04 у справі «Відкрите акціонерне товариство «Нафтова компанія «Юкос» проти Росії»; п. 51 рішення ЄСПЛ від 22.10.1996 р. за заявами № 22083/93, № 22095/93 у справі «Стабінгс та інші проти Сполученого Королівства») [7].

Загалом позовна давність, як цивільно-правовий інститут, який забезпечує відповідні суспільні потреби та інтереси, має спонукальний, стимулюючий і дисциплінуючий характер [6, с. 29].

Цивільний кодекс України розмежує загальну позовну давність (ст. 257 Кодексу) та спеціальну позовну давність для окремих вимог (ст. 258 Кодексу).

Кодексом визначено правила щодо початку перебігу позовної давності, її обчислення, зупинення та переривання. Початок перебігу строку позовної давності пов'язаний з моментом, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Спеціальні приписи щодо визначення початку позовної давності в певних правовідносинах закріплено в ст. 261 Цивільного кодексу України.

Згідно з ч. 1 ст. 263 Цивільного кодексу України перебіг позовної давності зупиняється у разі настання надзвичайної або невідвотної за певних умов події (непероборної сили), що перешкоджає пред'явленню позову; відстрочення виконання зобов'язання (мораторій) на підставах, встановлених законом; зупинення дії закону або іншого нормативно-правового акта, який регулює відповідні відносини; перебування позивача або відповідача у складі Збройних Сил України або в інших створених відповідно до закону військових формуваннях, що переведені на воєнний стан [3]. За наявності вказаних обставин перебіг позовної давності зупиняється автоматично в силу норми закону на весь час їх існування. Від дня припинення обставин, що були підставою для зупинення перебігу позовної давності, перебіг позовної давності продовжується з урахуванням часу, що минув до його зупинення [3].

Переривання перебігу позовної давності відбувається з підстав, визначених у ст. 264 Цивільного кодексу України (вчинення особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку; пред'явлення позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач). Після переривання перебіг позовної давності починається заново. Час, що минув до переривання перебігу позовної давності, до нового строку не зараховується [3].

Зупинення перебігу позовної давності має тимчасовий характер, коли до її строку не зараховується час існування визначених законодавством обставин, за наявності яких цей строк не спливає. Натомість переривання позовної давності означає анулювання строку, який сплив до моменту вчинення боржником передбачених законодавством дій щодо визнання боргу або іншого обов'язку [8].

Наслідки спливу позовної давності регламентовані нормами ст. 267 Цивільного кодексу України. Так, заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності. Позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові. Якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту [3]. Тобто, сплив позовної давності не припиняє право на пред'явлення позову, а припиняє право на його задоволення, виключає можливість здійснити в примусовому порядку саме порушене суб'єктивне право.

Позовна давність є цивільно-правовим інститутом, який за своєю юридичною природою є тісно пов'язаним з цивільним процесом [9, с. 346]. Згідно з правовими позиціями Великої Палати Верховного Суду позовна давність

не є інститутом процесуального права та не може бути відновлена (поновлена) в разі її спливу, але за приписом ч. 5 ст. 267 Цивільного кодексу України позивач має право отримати судовий захист у разі визнання судом поважними причин пропуску позовної давності. За цих обставин саме на позивача покладений обов'язок доказування тієї обставини, що строк звернення до суду був пропущений ним з поважних причин. Питання щодо поважності цих причин, тобто наявності обставин, які з об'єктивних, незалежних від позивача підстав унеможливили або істотно утруднювали своєчасне подання позову, вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини. Закон не наводить переліку причин, які можуть бути визнані поважними для захисту порушеного права, у випадку подання позову з пропуском позовної давності. Тому це питання віднесено до компетенції суду, який розглядає судову справу. Водночас поважними причинами за пропусчення позовної давності є такі обставини, які роблять своєчасне пред'явлення позову неможливим або утрудненим [8].

Слід зазначити, що поняття продовження строку позовної давності в розділі V Цивільного кодексу України «Строки та терміни. Позовна давність» не міститься, тож норми цього розділу не визначають змісту вказаного терміну і підстав застосування.

За чинною редакцією Кодексу немає підстав ототожнювати продовження строку позовної давності з його зупиненням та перериванням, а тому застосування приписів ч. 3 ст. 263 та ч. 3 ст. 264 Цивільного кодексу України є неприйнятним. Норми п. 12 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України, якими запроваджено продовження позовної давності, також не розкривають його змісту, а отже, ця категорія не отримала належного правового визначення.

Наразі строки позовної давності продовжено для усіх суб'єктів незалежно від наявності у них реальних перешкод для звернення до суду за захистом своїх прав, які обумовлені саме карантинними заходами.

Також слід звернути увагу, що текстуально за змістом вказаного пункту строк позовної давності продовжено саме на строк дії карантину, а не до закінчення карантину. Таке формулювання викликає чимало питань щодо розуміння та застосування цієї норми закону. Як вказує Б. Шабаровський, применник «на» дає нам змогу вважати, що строки продовжено на кількість днів, яка дорівнює всьому строку дії карантину. Тобто, тривалість тих строків, які мали б спливати під час карантину, визначається за формулою: «Базовий строк + строк дії карантину», де «базовий строк» – це строк до запровадження змін (наприклад, 3 роки щодо загальної позовної давності). Однак строк продовження може бути більшим, ніж деякі нетривалі строки [10].

Встановлене продовження строків позовної давності фактично нівелює значення названого інституту як інструменту забезпечення правової визначеності, підвищення ефективності судового доказування. Чинна редакція п. 12 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України також є некоректною з точки зору законодавчої техніки, внаслідок чого строки позовної давності (загальної та скороченої) не виправдано збільшено в часі без належного обґрунтування. Істотним недоліком є відсутність норм щодо порядку обчислення строку позовної давності після закінчення карантину, що може призвести до ускладнення захисту прав суб'єктів цивільних правовідносин з огляду на неврегульованість питань дотримання (пропуску) строку позовної давності.

Щодо особливостей застосування позовної давності під час карантину вбачається за можливе зазначити таке. Як вказувалося вище, в Україні карантин було введено з 12.03.2020 р., а Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення

додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX, яким запроваджено продовження позовної давності на строк дії карантину, набрав чинності з 02.04.2020 р. В контексті п. 12 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України наразі можна стверджувати про наявність правових підстав застосування позовної давності лише до вимог, за якими сплив позовної давності мав місце до 02.04.2020 р. Саме такий підхід прослідковується в судовій практиці (Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.05.2021 р. по справі № 903/323/20, рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 06.10.2021 р. по справі № 904/4207/21 та інші) [11, 12]. Водночас, як вказує Б. Шабаровський, судова практика щодо продовження строків позовної давності, щодо яких сплив позовної давності мав місце в період з 12.03.2020 р. (дати запровадження карантину) до 02.04.2020 р. (дати набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX), є неоднозначною [13]. Обґрунтованою вбачається позиція про неможливість продовження строків позовної давності, сплив яких відбувся з 12.03.2020 р. до 02.04.2020 р., оскільки зазначеному Закону не надано ретроспективної дії в часі, а отже, його норми застосовуються лише до праводносин, які виникли після набрання ним чинності.

На думку автора, окремо слід зупинитися на доцільності продовження строку позовної давності як такого. Як відомо, карантин запроваджено з метою мінімізації соціальних контактів в умовах поширення інфекційної хвороби. Конкретні заходи визначені в Постанові Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 09.12.2020 р. № 1236. Відповідно до п. 2 Постанови залежно від епідемічної ситуації на території України загалом або на окремих територіях встановлюється «зелений», «жовтий», «помаранчевий» або «червоний» рівень епідемічної небезпеки поширення COVID-19 та визначаються спеціальні правила (включаючи заборону) провадження певної діяльності, відвідування окремих закладів тощо [14].

Слід зазначити, що навіть в умовах «червоного» рівня епідемічної небезпеки не передбачається зупинення роботи судових органів, підприємств поштового зв'язку, банківських установ, системи правової допомоги. Відповідно, зацікавлена особа має можливість реалізувати своє право на звернення до суду як самостійно, так і за допомогою адвоката. Доступності судового захисту сприяє запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, застосування системи відеоконференц-прийому Easycon, можливість участі в судових засіданнях в режимі відеоконференції, розгляд справи з використанням спрощених форм судового провадження тощо. Також не вбачається перешкод для збирання доказового матеріалу, вчинення інших процесуальних дій, виконання судових рішень.

Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18.06.2020 р. № 731-IX до процесуальних кодексів включено норми, що передбачають можливість поновлення (продовження) процесуальних строків у разі визнання причин їх пропуску поважними і такими, що зумовлені обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном. За таких обставин поновлення

(продовження) процесуальних строків можливе як до, так і після їх закінчення. Такий підхід є виваженим і справедливим, він гарантує можливість реалізації прав учасників судового провадження у разі пропуску строку з причин, що обумовлені карантинними обмеженнями, якщо вони дійсно перешкоджали своєчасному вчиненню процесуальної дії.

Висновки. За результатами проведеного дослідження автор вважає за можливе зазначити, що запроваджене продовження строку позовної давності на строк дії карантину вочевидь є помилковим і не має достатнього теоретичного та практичного обґрунтування. Недоліки законодавчої техніки призвели до не виправданого збільшення тривалості позовної давності (загальної та скороченої) та неможливості реалізації функцій цього правового інституту.

З метою забезпечення розумного балансу публічних та приватних інтересів позиція щодо продовження позовної давності на строк дії карантину потребує перегляду з огляду на призначення названого інституту та передбачених процесуальним законодавством гарантій дотримання прав осіб в умовах карантинних обмежень.

На думку автора, норму про продовження строку позовної давності на період карантину слід виключити і встановити певний строк, протягом якого зацікавлені особи можуть звернутися до суду з позовними вимогами,

щодо яких позовну давність раніше було продовжено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX. Саме в такий спосіб нормами п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18.06.2020 р. № 731-IX було усунуто недоліки правового регулювання обчислення процесуальних строків. Після закінчення визначеного законом строку карантинні обмеження слід розглядати як поважну причину пропуску позовної давності в контексті ч. 5 ст. 267 Цивільного кодексу України, якщо вони дійсно перешкоджали конкретній особі реалізувати право на звернення до суду і це підтверджено належними доказами.

Автор сподівається, що запропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності судового захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів цивільних та господарських правовідносин в період дії карантину та після його скасування.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВООЗ оголосила пандемію у зв'язку з коронавірусом. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/03/11/7243253/> (дата звернення: 25.11.2021).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30 березня 2020 р. № 540-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n107> (дата звернення: 25.11.2021).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.11.2021).
4. Цивільний кодекс України : коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Харків : ТОВ «Одіссей», 2004. 856с.
5. Гражданский кодекс Франции (кодекс Наполеона) / отв. ред. А. Довгерт. Киев : Истина, 2006. 1008с.
6. Гуйван П. До питання про соціальне призначення позовної давності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 2. С. 26–30.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 жовтня 2021 р. по справі № 910/19454/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456095> (дата звернення: 25.11.2021).
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 р. по справі № 904/3405/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98327543> (дата звернення: 25.11.2021).
9. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар : у 2 ч. / за заг. ред. Я.М. Шевченко. Київ : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. Ч. 1. 692с.
10. Шабаровський Б. Проблемні питання продовження позовної давності та інших строків через карантин : рік потому. URL: <https://vkr.ua/publication/problemni-pitannya-prodovzhennya-pozovnoyi-davnosti-ta-inshikh-strokov-cherez-karantin-rik-potomu> (дата звернення: 25.11.2021).
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 6 травня 2021 р. по справі № 903/323/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96773134> (дата звернення: 25.11.2021).
12. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 6 жовтня 2021 р. по справі № 904/4207/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100393605> (дата звернення: 25.11.2021).
13. Шабаровський Б. Карантин та продовження позовної давності, строків припинення поруки, нарахування неустойки. URL: <https://vkr.ua/publication/karantin--prodovzhennya-pozovnoyi-davnosti-strokov-pripinennya-poruki-narakhuvannya-neustoyki> (дата звернення: 25.11.2021).
14. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-p#Text> (дата звернення: 25.11.2021).